

K NIEKTORÝM OTÁZKAM SÚČASNÉHO STAVU KONCEPCIE ŠTÁTNEJ POLITIKY SLOVENSKEJ REPUBLIKY VO VZŤAHU V SLOVÁKOM ŽIJÚCIM V ZAHRANIČÍ

Claude Baláž

skôr než prednesiem príspevok k niektorým otázkam súčasného stavu štátnej politiky Slovenskej republiky vo vzťahu v Slovákom žijúcim v zahraničí, chcel by som povedať nasledovné. Problematikou slovenského vyst'ahovalectva a života Slovákov vo svete sa systematicky ako profesionálny historik zaoberám od roku 1977. Ako vedeckovýskumný pracovník som za toto obdobie publikoval a vytvoril množstvo článkov, štúdií, scenárov i monografií. Ako vedúci pracovník štátnej správy, naposledy vo funkcii splnomocnenca vlády SR pre zahraničných Slovákov, iniciatívny návrh článku 7a ústavy SR, text Deklarácie NR SR, tvorbu prvého i druhého zákona o zahraničných Slovákoch, viaceré vládne materiály i materiály pre RE. Za toto obdobie som prežil množstvo rôznych štátnych i straníckych funkcionároch, po ktorých zostali len prázdne a naduté reči tzv. straníckych odborníkov a diplomatov, ktorí vždy z titulu svojej moci a funkcií vedeli všetko najlepšie, v skutočnosti však málo, niekedy nič, okrem ich lukratívnych zahraničných ciest a neustáleho objavovanie krajanov. Dôverne poznám štátnu politiku k vyst'ahovalcom, politickej i súčasnej emigrácie, od prvej koncepcie z roku 1926 až po tú súčasnú. Podobne aj európsku legislatívu jednotlivých štátov týkajúcu sa ich zahraničných krajanov, materiály Rady Európy či Európskej únie, ale i špecifické zákony, akým je napríklad federálny zákon o štátnej politike Ruskej federácie vo vzťahu k zahraničným krajanom. V tomto duchu a zmysle som sa snažil koncipovať svoj nasledujúci príspevok.

Začnem tým, že súčasná štátna koncepcia štátnej politiky vo vzťahu k slovenskej diaspóre vo svete nie je dobrá, je nedostatočná a zlá. Najlepším dôkazom je prudký pokles počtu osôb, ktoré tvoria slovenskú diaspóru, keď v roku 1991 jej počet sa odhadoval na 2 milióny 880-tisíc a dnes už len na 800-tisíc. To sú alarmujúce čísla asimilačného tlaku smerujúcemu k postupného zániku, ktorý sa svojím charakterom približuje azda len k znakom spojeným s genocídou.

Jednou z najvhodnejších foriem pre permanentný dialóg medzi Slovenskou republikou a slovenskou diaspórou v oblasti slovensko-slovenských vzťahov sa zatiaľ javia odborné podujatia v podobe okrúhleho stola. Na jeho pôde nezávislí experti, bez ohľadu na striedajúce sa vládne koalície, poukazujú nielen na jestvujúce problémy, ale navrhujú aj ich riešenie. Práve tu odznegli po prvýkrát odporúčania, ktoré smerovali k vypracovaniu koncepcie štátnej politiky v danej oblasti, k vytvoreniu integrovanej svetovej organizácie slovenského zahraničia, k vybudovaniu múzea a pamätníka slovenského vyst'ahovalectva, k vytvoreniu úradu pre zahraničných Slovákov, k možnosti príjmu STV v zahraničí, k vypracovaniu konceptu mediálnej politiky vo vzťahu k slovenskému zahraničiu, k poskytovaniu dotácií, k podpore slovenského školstva v zahraničí,

k voľbám zo zahraničia a mnohé ďalšie, ktoré sú aktuálne aj dnes.

V čom vidíme hlavné nedostatky súčasnej štátnej politiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí na obdobie rokov 2016 – 2020.

Oblasť legislatívna

V roku 2000 vyhlásilo Valné zhromaždenie OSN 18. december za Medzinárodný deň migrantov, aby pripomenulo, že treba zaistiť dodržiavanie základných ľudských práv a slobôd pre všetkých migrantov. Podľa odhadov OSN sa vo svete v roku 1990 nachádzalo 154 miliónov migrantov, v roku 2000 už 175 miliónov a ich počty dramaticky narastajú.

Slovenská legislatíva nemá žiadnu zákonnú normu týkajúcu sa migrácie obyvateľstva SR. Má len zákon č.480/2002 o azyle. Koncepcia migračnej politiky SR vypracovaná Migračným úradom Ministerstva vnútra SR, ktorú prerokovala a schválila vláda SR v roku 2005, sa vôbec nezaobera migráciou slovenského obyvateľstva a venuje sa len imigračnému aspektu na pozadí nášho vstupu a členstva v Európskej únii. Príspevok na mobilitu za prácou sa poskytuje výlučne na území SR. Ľudia, ktorí sú ochotní sa sťahovať za prácou, uprednostňujú odchod do zahraničia. Ak totiž majú opustiť svoj domov, chcú ísť tam, kde by zarobili výrazne viac ako vo svojom regióne. Doterajšie projekty ako *Projekt Slovensko calling*, ktorého cieľom malo byť pritiahnutie emigrantov naspäť na Slovensko najmä mladých ľudí, ktorí odišli do zahraničia, alebo projekt Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny na vytvorenie Mobilitných informačných centier, projekt Ministerstva hospodárstva SR a Slovenskej agentúry pre rozvoj investícií a obchodu (SARIO) *Vráť sa na Slovensko*, boli málo úspešné, teda v konečnom dôsledku neúspešné, a taký osud pravdepodobne očakáva aj pripravovaný vládny materiál *Komplexný postup pre návrat Slovákov pracujúcich v zahraničí späť na Slovensko*. V roku 2015 rezort školstva navrhol príspevky pre profesionálov, ktorí by sa vrátili domov. Pre absolventov prestížnych univerzít ponúkali jednorazový príspevok 10 000 EUR, ak spĺňali niekoľko podmienok, vrátane veku. Pre odborníkov s viac ako 10-ročnými skúsenosťami ponúkali 50 000 EUR, ktoré by sa postupne vyplácali. Mimochodom, program, na ktorý štát vyčlenil 2 milióny EUR, nezožal veľký úspech. Na výzvu a príspevok sa mu podarilo v roku 2016 prilákať 8 odborníkov, o rok neskôr už len 5. Nedostatkom týchto materiálov je ich len informatívna podoba, nemá legislatívny charakter, ako napríklad zákon o reemigrácii čs. občanov po druhej svetovej vojne, alebo rozsah výhod, ktoré ponúka španielska legislatíva pri reemigrácii Španielom žijúcim v zahraničí. Podľa najnovšej analýzy Inštitútu finančnej politiky (IFP) pri Ministerstve financií (MF) SR počet ľudí odchádzajúcich zo Slovenska vo veku 18 až 28 rokov je stále mierne vyšší ako počet prichádzajúcich.

Legislatívnym základom vzťahov medzi SR a slovenskou diaspórou je ústavný zákon č.90/2001 Z. z. prijatý na základe iniciatívy riaditeľa Domu zahraničných Slovákov (Claude Baláž) a napriek

odporu vtedajšieho ministra kultúry (Milan Kňažko), ktorého článok 7a znie: „*Slovenská republika podporuje národné povedomie a kultúrnu identitu Slovákov žijúcich v zahraničí, podporuje ich inštitúcie zriadené na dosiahnutie tohto účelu a vzťahy s materskou krajinou.*“ Prvým zákonom bol zákon o štátnych sviatkoch a pamätných dňoch SR z roku 1993, ktorý uzákonil 5. júl ako pamätný deň - Deň zahraničných Slovákov. Zákon o zahraničných Slovákoch z roku 1997 sa stal ako „lex specialis“ v slovenskej legislatíve, prvým zákonom v tejto oblasti. V súvislosti so vstupom SR do EU Európska komisia vyslovila potrebu zosúladiť tento zákon s *acquis*. V oblasti vydávania osvedčenia zahraničného Slováka, alebo Slováka žijúceho v zahraničí sa tak nestalo doteraz. Ostatný zákon o Slovákoch žijúcich v zahraničí z roku 2005 po jeho novele degradoval Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí do pozície podriadenej organizácie ministerstva zahraničných vecí a odobral mu pôsobnosť v oblasti tvorby štátnej politiky starostlivosti o slovenskú diaspóru. Paragraf 4 v odseku (5) stanovuje podmienku: „*Predseda úradu nesmie byť členom politickej strany alebo politického hnutia, nesmie vystupovať v ich mene alebo pôsobiť v ich prospech*“. V reálnom výkone je dodržiavanie tejto podmienky viac ako sporné, stačí porovnať niektoré vyhlásenia ministra zahraničných vecí či predsedu úradu, publikované v médiách. Napokon aj štruktúra úradu v podobe strategicko-politického odboru, ktorý prevažuje nad teritoriálnym, dáva tušiť o jeho orientácii. To že súčasný zákon je už prekonanýmá vnútorné rozpory všeobecne známe. Už v roku 2014 minister zahraničia Miroslav Lajčák vyhlásil, že ministerstvo pripravuje novelu zákona, ktorá bude korešpondovať s novými politickými, legislatívnymi a sociálnymi podmienkami života krajanov nuž a „pripravuje“ ju doteraz. V oblasti legislatívnej terminológie panuje úplný zmätok, ktorý má svoj odraz aj v štátnej politike. Zákon o štátnych sviatkoch hovorí o „zahraničných Slovákoch“, zákon z roku 1997 o „zahraničných Slovákoch“ (dodnes platia „Preukazy zahraničných Slovákov“), ústavný zákon o „Slovákoch žijúcich v zahraničí, zákon z roku 2005 „o Slovákoch žijúcich v zahraničí“, Komisia pre Slovákov žijúcich v zahraničí pri Zahraničnom výbore NR SR 2005 – 2008 „Slováci žijúci v zahraničí“, a najnovšie „krajania“ (Rada vlády SR pre krajanské otázky, mimochodom ide o prekonaný model z obdobia mečiarizmu).

Pripravované nové legislatívne zmeny by mali odstrániť doterajšie nedostatky a nanovo formulovať základné princípy a filozofiu tejto právnej normy. Zásady pri jeho tvorbe by mala určovať predovšetkým vysoká odbornosť a zosúladenie s právom Európskych spoločností. Kľúčovým pre určovanie postavenia (statusu) by mal byť ako *conditio sine qua non* aj naďalej národný princíp, a nie národnostný či občiansky, vzťah medzi diaspórou a Slovenskou republikou by nemal byť určený len jednostrannými výhodami, ale vzájomnou prospešnosťou.

Oblasť inštitucionálna

Vznikom Úradu pre zahraničných Slovákov v roku 2006 sa síce naplnili dlhoročné snahy o jeho

konštituovanie, ale nenaplnil sa očakávaný spôsob kreovania a jeho náplne, do čela úradu boli dosadení vládni úradníci nominovaní straníckymi štruktúrami. Jeho pôvodne hlavné poslanie, t. j. tvorba a koordinovanie štátnej politiky, boli postupne likvidované a zostal z neho len apendix ministerstva zahraničných vecí. V súčasnosti je najmä administratívnou zložkou obsadzovanou vyslúženými kariérnymi diplomatmi. V tejto polohe sa stal nadbytočným a vyžaduje si zásadnú transformáciu. Nič nové, citujem z tlače „*Pôsobnosť Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí (ÚSZZ) by mala prejsť po 1. septembri 2012 pod Ministerstvo zahraničných vecí (MZV) SR. K danému dátumu sa totiž podľa novely kompetenčného zákona zruší ÚSZZ. Novela sa nachádza v pripomienkovom konaní. Rovnako tak zanikne funkcia predsedu a podpredsedu úradu. Ide o ďalší organizačný krok, ktorého cieľom je užšie prepojenie ÚSZZ s rezortom diplomacie a jeho podriadenosť ministrom. „Je to opatrenie, ktoré som aktívne podporoval,“ poznamenal šéf slovenskej diplomacie Miroslav Lajčák. Vysvetlil to tým, že zastupiteľské úrady SR úzko spolupracujú s krajanými komunitami po celom svete. „Naši ľudia ich veľmi dobre osobne poznajú a je tam vysoká miera vzájomnej dôvery,“ dodal. Ubezpečil, že úrad ako taký sa nezruší, zmení sa iba jeho právny status tým, že bude užšie prepojený s MZV. „V žiadnom prípade sa jeho aktivity neukončia,“ zdôraznil. Spolu s novým predsedom ÚSZZ Igorom Furdikom chcú nájsť také optimálne právne riešenie, aby mohol naďalej plniť svoju prácu. „Aby sme nemali takú situáciu, akú máme k dnešnému dňu, že úrad visí iba tak vo vzduchu a je tak trochu bezprizorný, keďže nemá politické ani programové prepojenie s vládou. To sa ukázalo ako nedostatok,“ priblížil Lajčák. Čo ešte dodať k tejto nekonceptčnosti, azda len na porovnanie, že tento model maďarská zahraničná politika uznala už dávnejšie za prekonaný a Úrad pre zahraničných Maďarov bol zrušený. Nuž a nedávne zriadenie Rady vlády SR pre krajané otázky, potvrdilo neujasnenosť koncepcie štátnej politiky a do odbornej terminológie priniesla len ďalší zbytočný zmätok.*

Oblasť koncepcná

Aby vzťahy medzi Slovenskou republikou a Slováckmi žijúcimi v zahraničí boli efektívne a vzájomne prospešné platí zásada, že tvorbu a výkon štátnej politiky starostlivosti a podpory Slovákov žijúcich v zahraničí, musia vykonávať i zabezpečovať nepolitickí odborníci s pozitívnym vzťahom k slovenskému zahraničiu. Štátnopolitické a národné záujmy Slovenskej republiky musia byť v súlade aj so záujmami a potrebami slovenského zahraničia, čo neznamená, že musia byť vždy totožné aj s niektorými záujmami politických subjektov na Slovensku. Táto modifikácia sa potom môže následne vzťahovať a prenášať i do slovenského zahraničia, ale celkovo by nemala ovplyvňovať ani hlavné zásady vzťahov k Slovenskej republike, ani vzájomné vzťahy medzi slovenskými komunitami a ich spolkami a organizáciami v jednotlivých krajinách. Štátna politika by mala vychádzať z citlivého rešpektovania partikulárnych záujmov jednotlivých

krajanských komunit, ale súčasne vytvárať predpoklady pre ich účelné zjednotenie. Selektívny a preferenčný prístup len na teritoriálnej zásade by mohol diskriminovať tých, ktorí nemajú rovnaké podmienky na formulovanie a realizáciu svojich legitímnych potrieb a požiadaviek, lebo sú málopočetní a rozptýlení, nemajú dostatok vlastnej inteligencie, nemajú vlastné školské a kultúrne zariadenia, trpia dôsledkami časového handicapu spôsobeného 40-ročnou komunistickou izoláciou a pod. Jednotiacou bázou musí byť predovšetkým princíp tolerancie a otvorenosti Slovenskej republiky ku všetkým menšinám a komunitám, bez rozdielu politickej, konfesionalnej a svetonázorovej orientácie a bez zbytočného exponovania minulosti. Ak chceme hovoriť o vzájomnej spolupráci, tak treba hneď od začiatku odmietnuť akékoľvek snahy o štátny paternalizmus a dirigizmus a už vôbec nie zasahovanie štátu alebo štátnych úradníkov do vnútorných a suverénnych záležitostí slovenského zahraničia.

Prvoradou úlohou Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, jednoznačne definovanou aj v zákone o Slovákoch žijúcich v zahraničí, mala byť tvorba a výkon štátnej politiky. Túto úlohu úrad nezvládol a návrh koncepcie štátnej politiky vypracoval až po dvoch rokoch svojej existencie, i keď nutnosť jeho vypracovania bola na rôznych úrovniach a pri rôznych príležitostiach zdôrazňovaná už od roku 2005. Pod koncepciou sa rozumie predovšetkým vypracovanie sústavy názorov, spôsob nazerania na danú problematiku, ale i vypracovanie najefektívnejšieho spôsobu a prostriedkov realizácie vytýčených cieľov globálnej prognózy slovenskej migrácie a Slovákov žijúcich v zahraničí.

Doteraz boli vypracované a vládou schválené dve koncepcie: Koncepcia štátnej politiky starostlivosti o Slovákov žijúcich v zahraničí do roku 2015 a Koncepcia štátnej politiky Slovenskej republiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí na obdobie rokov 2016 – 2020. Tá prvá napriek úvodnému zámeru nepredstavovala žiadnu filozofiu štátnej politiky v danej oblasti, absentovali v nej prvky procesu tvorby štátnej politiky, vykonávacie prvky prevažovali nad koncepčnými. Materiál v značnej časti len kompiloval obsah dovtedajších vládnych materiálov týkajúcich sa štátnej starostlivosti o Slovákov žijúcich v zahraničí. V nejednom prípade sa ich obsah zbytočne opakoval resp. preberal celé znenia textov, ktoré už boli obsiahnuté v iných dokumentoch, alebo zákonoch. Materiál sa síce správne odvolával na ústavu, programové vyhlásenie vlády, či parlamentnú deklaráciu, avšak tieto významné dokumenty len deklarovali ochotu a záväzok štátu starať sa o Slovákov žijúcich v zahraničí, ale nestanovovali ciele a spôsoby ich dosiahnutia, ktoré mali byť obsiahnuté práve v koncepcii. Spracovanie dobrej koncepcie štátnej politiky by malo vytvoriť dobré predpoklady aj na vypracovanie dlhodobej vízie štátnej politiky, ktorú by prebrali a prijali aj nasledujúce vlády a parlament.

Vláda Slovenskej republiky schválila dňa 21. októbra 2015 novú Koncepciu štátnej politiky Slovenskej republiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí na obdobie rokov 2016 – 2020.

Novej koncepcii však chýba charakter rozboru aktuálnej situácie a svojim všeobecným obsahom nadväzuje skôr na predchádzajúcu koncepciu do roku 2015 a nachádza sa v nej aj viaceré odborných nezmyslov. Uvádza sa v nej napríklad to, že maďarskú štátnu politiku zabezpečuje štát prostredníctvom 94-členného Úradu pre Maďarov za hranicami, hoci na základe rozhodnutia vlády MR bol Úrad pre zahraničných Maďarov zrušený už 30. júna 2006. Mimoriadne závažným z politického i odborného hľadiska je používanie termínu „vnútorné Maďarsko“, čo navodzuje existenciu vonkajšieho Maďarska, teda veľkého Maďarska, a tým aj súhlas a podporu dlhodobým maďarským revizionistické snahám o revíziu Trianonu. Ide o politický nebezpečný diletantizmus, ktorý vážnym spôsobom ohrozuje základné štátnopolitické záujmy, suverenitu a celistvosť Slovenskej republiky a v konečnom dôsledku kompromituje súčasnú vládu Slovenskej republiky. Podobne tvrdenia o tom, že Slováci osídlili sever dnešného Maďarska až v rokoch 1690 – 1710, je popretím existencie slovanského štátneho útvaru Veľká Morava a de facto aj autochtonnosti Slovákov na tomto území, lebo Slováci žili na území dnešného, najmä severného Maďarska, v mnohých obciach prinajmenšom do neskorého stredoveku ako pozostatok slovanského osídlenia pred príchodu Maďarov. Schválená koncepcia predstavuje zastaraný spôsob myslenia kritizovaný často zo strany slovenského zahraničia a vytvára kliše o bezproblémovosti vzájomných vzťahov. Chýba jej kritická analýza skutočného stavu, definovanie vízie štátnej politiky, strategicky zámer a hlavné ciele. Tvrdenia, že Slováci žijúci v zahraničí majú štandardné podmienky vo všetkých oblastiach svojho života v súlade s medzinárodným právom, je zavádzajúce. Predovšetkým je v hlbokom rozpore so skutočnosťou, že počet Slovákov žijúcich v zahraničí rapídne klesá aj napriek súčasným výrazným migračným tendenciám.

Jedným z hlavných výstupov Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí sú správy o štátnej politike starostlivosti o Slovákov žijúcich v zahraničí a o poskytnutej štátnej podpore Slovákom žijúcim v zahraničí za uplynulý rok spolu s návrhom programu na nasledujúci rok, ktoré sa predkladajú na rokovanie vlády a Národnej rady Slovenskej republiky. Predmetné správy neboli vypracované v súlade so zákonom č. 231/1999 Z. z. o štátnej pomoci v znení neskorších predpisov. Forma a obsah predložených správ nezodpovedajú požiadavkám Európskej komisie na predkladanie ročných správ o poskytnutej štátnej pomoci. Správy faktograficky a sumárne nezachytávajú smerovanie štátnej podpory od poskytovateľov k príjemcom a neprezentujú hlavné tendencie vo vývoji poskytovania špecifickej podpory. Správy nehodnotia prínos poskytnutej štátnej podpory za príslušný kalendárny rok a nedávajú ucelený prehľad štátnej podpory podľa účelov, kategórií a poskytovateľov štátnej podpory. Slovenská republika za roky 2006 - 2017 prostredníctvom Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí investovala do slovenského zahraničia 11 629 731 eur a nikto nevie čo táto investícia priniesla, okrem spomínaného poklesu celkového počtu Slovákov žijúcich v zahraničí o jeden milión.

Štátna politika má byť o dialógu a spolupráci, a nie ako je to doteraz, že slovenské zahraničie ponúka svoje možnosti, ktoré slovenská exekutíva síce verbálne prijíma, ale prakticky je pasívna. Vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí stále nevie prekonať rezídua minulosti, ktoré v sebe obsahujú rezervovanosť, ba až obavy, aby daná problematika nezaťažila jej medzinárodné vzťahy. Pred štátnou politikou stojí jednoznačná úloha, prekonať alebo lepšie povedané ako prekonávať rozdiely medzi Slovákami na Slovensku a Slovákami v zahraničí. Je potrebné, aby sa navzájom uznávali a podporovali, aby sa v plnom rozsahu uplatňoval princíp priateľstva a solidarity.

Oblasť kultúry a kultúrneho dedičstva

Kľúčový materiál Stratégia rozvoja kultúry Slovenskej republiky na roky 2014 – 2020. V materiáli sa píše „Kultúra dnes spolu so štátom a ekonomikou teda predstavujú tri, znalosťami a tvorivosťou národa zdrojované, vzájomne prepojené, strategické zložky rozvoja slovenskej spoločnosti. Nedostatočný rozvoj ktorejkoľvek z týchto zložiek zásadne limituje rozvoj ostatných. Ak hovoríme o kultúre, ak podporujeme kultúru, hovoríme aj o štáte a jeho ekonomike a o ich podpore a rozvoji“ ďalej „Slabou stránkou je aj prezentácia slovenskej kultúry doma i v zahraničí, ktorú možno charakterizovať ako nedostatočnú, chaotickú a bez spoločného jednotiacieho základu.“ V Deklarácii NR SR k zahraničným Slovákom z roku 199 sa píše: „Slovensko a Slovenská republika vždy považovali a považujú Slovákov v zahraničí za integrálnu národnú súčasť, ich život a dejiny za súčasť slovenských národných dejín a ich kultúru za súčasť národného kultúrneho dedičstva“. Ministerstvo kultúry SR má iný názor a v jeho strategickom materiáli Slováci žijúci a zahraničí a ich kultúra absolútne absentujú.

Oblasť školstva

Do roku 1948 jestvovala vo svete pomerne rozsiahla sieť československého a slovenského školstva. V súčasnosti jednojazyčné slovenské školy s vyučovacím materinským jazykom jestvujú už len v Rumunsku, Srbsku a Ukrajine. K nim sa priradujú aj tzv. slovenské školy, v ktorých sa vyučuje slovenský jazyk ako cudzí jazyk (Chorvátsko, Maďarsko, Poľsko). V ostatných krajinách, kde žijú Slováci a ich potomkovia, je diferencovaná, nestála a nie všade prítomná, a to najmä v podobe cirkevných nedeľných, škôl a jazykových kurzov. Vo väčšine štátov však školské a jazykové zariadenia úplne absentujú. Súčasťou školského systému je možnosť štúdia na školách v SR spojená so štátnymi štipendiami, ale skôr prevláda účasť slovenských študentov v zahraničí, kde dominujú najmä vysoké školy v Česku. Slováci žijúci v zahraničí, ktorí nie sú občanmi, majú možnosť požiadať o štátne štipendium pri štúdiu na vysokých školách na Slovensku, ale Slováci žijúci trvalo alebo prechodne v zahraničí, už toto právo nemajú. Táto smernica ministerstva školstva je v zásadnom rozpore s cieľmi deklarovanými v zákone o Slovákoch žijúcich v zahraničí, zameraných na podporu národného povedomia a kultúrnej identity Slovákov

v zahraničí, dalo by sa povedať, že má diskriminačný a segregačný charakter. V oblasti školstva jednoznačne v štátnej koncepcii chýba jednotná, ucelená a dlhodobá koncepcia.

Oblasť ekonomická

Jedným z dôležitých nástrojov tvorby i výkonu štátnej politiky starostlivosti o Slovákov žijúcich v zahraničí je finančná podpora slovenského zahraničia formou dotácií. Možnosti poskytovania týchto účelových štátnych dotácií spadajú v súčasnosti do pôsobnosti Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí. V roku 2008 vláda schválila v prvej koncepcii štátnej politiky pre rozpočtovú kapitolu Úradu vlády 40 miliónov SKK, t. j. 1 327 756,75 eur, určené na podporu aktivít Slovákov žijúcich v zahraničí v rámci grantového systému. Ani toto uznesenie vlády sa však neplní. Celkový objem sa postupne znižuje a v roku 2017 predstavoval len 754 378,80 eur. Aj systém pridelovania dotácií vyvoláva v slovenskom zahraničí stúpajúcu nespokojnosť.

Úrad argumentuje nedostatkom financií. Možno by sa mal zamyslieť nad využívaním celkového rozpočtu úradu a prehodnotiť najmä financie vynakladané na zahraničné cesty. Veď v rokoch 2006 – 2014 vycestovalo do zahraničia 569 zamestnancov do 23 krajín celého sveta. Pritom niektoré cesty sú minimálne diskutabilné z hľadiska ich účelu, akými bola napríklad účasť na plesoch, báloch, banketoch, veseliciach, poľovačkách, piknikoch a pod., v nejednom prípade aj v spoločnosti svojich rodinných príslušníkov. Za roky 2015 – 2018 údaje nepoznáme, lebo napriek zákonu o slobodnom prístupe k informáciám súčasný predseda úradu Ján Varšo takéto informácie odmietol poskytnúť. Z web stránky úradu sa však dá vyčítať, že J. Varšo od svojho nástupu do funkcie predsedu 1. 10. 2015 vyvíjal mimoriadne aktivity na poli služobných zahraničných ciest. Ešte do konca roku 2015 stihol Česko, Maďarsko, USA, Kanada; v roku 2016 Srbsko (2x), Maďarsko (5), Cyprus, USA, Mexiko, Argentína, Česko, Ukrajina, Anglicko, Rumunsko, Poľsko, Nemecko, Švajčiarsko, Francúzsko, Belgicko, Holandsko, Luxembursko; v roku 2017 Poľsko (2), Chorvátsko, Francúzsko, Česko, Srbsko (4), Slovinsko (2), USA, Maďarsko, Island, Nórsko Švédsko, Nemecko, Dánsko; v roku 2018 USA (2), Srbsko, Nemecko. Osobitne je zaujímavé také Mexiko, kde treba sviečkou hľadať Slovákov, iba žeby išlo o osobitných Slovákov, ale takí sa v koncepcii nevyskytujú.

Nedostatkom systému je aj to, že dotácie a ich výšku prideluje a určuje len predseda úradu, komisie majú len odporúčajúci charakter. Za roky 2006 – 2017 Slovenská republika vynaložila na dotácie pre Slovákov v zahraničia celkom 11 629 731 eur. Čo za tieto finančné prostriedky dosiahla, sa nedozvieme ani z jednej vládnej správy každoročne predkladanej NR SR. Každý dobrý hospodár uvažuje v relácii dal som, dostal som. Koľko dostáva náš štát od Slovákov, ktorí pracujú v zahraničí v podobe remitencií t. j. objemu finančných prostriedkov, ktoré krajanovia posielajú domov zo

zahraničia. Remitencie sú využívané na spotrebu alebo nákup domov či iné investície, produkujú pozitívny vplyv na ekonomiku stimuláciou dopytu po ďalších tovaroch a službách. Migranti poskytujú rôzne formy kapitálu, ktoré majú rozvojový vplyv na krajiny ich pôvodu. Tieto vplyvy môžu byť vo forme finančných, sociálnych, kultúrnych, politických, alebo ekonomických dopadov. Podľa Medzinárodnej organizácie pre migráciu (IOM) z roku 2007 počas celého roka pošlú zo svojich zárobkov blízkym na Slovensku okolo 30 miliárd korún (995 817,57 eur). podľa Svetovej banky predstavovali v roku 2014 peniaze zaslané na Slovensko 2,4 percenta hrubého domáceho produktu, čo podľa inštitúcie znamenalo viac ako dve miliardy eur. Zahraniční Slováci tak predstavujú pre Slovensko významný prínos i z finančného hľadiska. Tretine ľudíom žijúcim na Slovensku pomáha finančne rodina zo zahraničia. Najčastejšie pritom finančná pomoc prichádza zvonka najmä na východ Slovenska, a to do Prešovského a Košického kraja. Nasleduje Žilinský kraj. Najmenej je na svoju rodinu pracujúcu v zahraničí odkázané obyvateľstvo v Bratislavskom a Trnavskom kraji. Z uvedených čísiel vyplýva obrovský nepomer medzi tým, koľko Slovenská republika dáva na podporu národného povedomia a kultúrnu identitu Slovákov žijúcich v zahraničí a koľko dostáva na svoj rozvoj.

Oblasť ekonomickej spolupráce medzi Slovenskou republikou a slovenským zahraničím má nepochybne širší kontext a pri správnom využívaní môže plniť dôležitú úlohu v celkovej oblasti vzájomne prospešných vzťahov a spolupráce. Žiaľ, predmetná koncepcia ani tejto oblasti nevenuje náležitú pozornosť.